

A LEGFONTOSABB RÓL BESZÉLNI...

BESZÉLGETÉS A. KARAGANOVVAL

Budapesten töltött néhány napot Alekszandr Karaganov, a Szovjet Filmművész Szövetség főtitkára, a filológiai tudományok doktora. A Filmklubban tartott előadást, melynek témája: *Lenin a filmművészetben*.

— *Lenin alakjával kapcsolatban felmerül a történelmi személyiség művészi ábrázolásának kérdése. Mi a véleménye Karaganov elvtársnak arról az irányzatról, amely a nagy államférfit emberközébe igyekszik hozni, s a történelmi hőst, mint egyszerű, „gyarló” embert ábrázolja?*

— A művészeti életben több tendencia létezik ezzel kapcsolatban. Az egyik irányzat lényege az, hogy a történelmi személy alakját monumentálisra növelik, koturnuszra emelik, s ezzel elszakítják az emberektől; és minden emberitől. Ez az irányzat ismerős a szovjet filmművészetből is. A másik — ezzel polemizáló — áramlathoz tartozó művészek célja a mindenáron való leleplezés, „földszintre hozás”. Nagy baj, ha kispolgári művész teszi ezt, aki mindenáron azt akarja kimutatni, ami a maga számára érthető, az ő egyéniségéhez közelálló. „Lám, mindenki olyan, mint én” — ezt akarja demonstrálni egy töle elütő típus ábrázolásával is. Majakovszkij írja Leninről: „Ő olyan, mint ti meg én”. Sok művész számára csak ez a gondolat a fontos. De Majakovszkij Lenin-ábrázolásában benne van a csodálat is a nagy személyiség, az emberi nagyság iránt. Sok csodálni-való van a világon — és az a művész, aki elveszti a csodálkozási képességét, véleményem szerint megszűnik művész lenni. De eszembe jutnak Marx sorai, aki arról írt, hogy nem vallási áhitattal kell festeni a nagy embert, hanem zord, reális rembrandti színekkel.

— *Azt hiszem, a szovjet filmművészetben mindezek az irányzatok jelen vannak.*

— Igen. Mihail Romm Lenin-filmjében például (*Lenin 1918-ban*)

hétköznapi, komikus és tragikus elemek szövődnek egybe. Nemcsak az a Lenin jelenik meg a vásznon, akit összeszid a házvezetőnöje, mert hagyta kifutni a tejet; hanem érezzük az alak tragikumát is. Lenin bonyolult jellem; sok vonásban hasonlít ránk, és sok csodálatraméltó tulajdonsággal is rendelkezik.

— *A művésznek tehát sokszólamúságában kell megragadnia ezt a jellemet?*

— Feltétlenül. Az igazság sokoldalú. Igazságtalan az a művész, aki csak egyetlen vonást ragad ki a sok közül. Olyan dolog ez, mintha a zongorista, akinek egész klaviatúra áll rendelkezésére, csak egy hangot ütne le a zongorán.

— *Karaganov elvtárs kiváló ismerője a Leninről szóló szovjet filmeknek. Ezek alapján mennyiben érezték meg a megoldottnak az egyéniség ábrázolásának problémáját?*

— Sok törekvés volt és van a szovjet filmművészetben, amely erre irányul, és ez nagyon jó. A megoldás azonban nem mindig sikeres. Az egyik film Leninje például segít egy öregembernek, hogy nyugdíjhoz jusson, megsimogat egy kismacsckát és így tovább. Ez azonban csak fél-igazság. Hiszen Lenin azért küzdött, hogy egy egész népnek forduljon jobbra a sorsa, s ebben a harcban néha kegyetlennek, kérlelhetetlennek is kellett lennie. Ez is az igazsághoz, a jellem összetettségéhez tartozik, sőt: néha ez is lehet az emberség megnyilvánulása — ez a történelem dialektikája. A *Július 6-a* című filmben éreztem erre a teljes ábrázolásra való törekvést.

— *Az Ön által említett módszerrel kapcsolatban gyakran emlegetik a dezilluzionálás fogalmát.*

— Ezt a meghatározást nem érzem helyénvalónak. Véleményem szerint az a művész, aki több oldalról közelíti meg az ábrázolt alak személyiségét, nem illúzióktól foszt meg, hanem, éppen ellenkezőleg:

teljessé próbál tenni egy képet. Szeretném hangsúlyozni azonban, hogy megítélésem szerint — bár ebbe az irányba mutat Jutkevics *Elbeszélés Leninről* és *Lenin Lengyelországban* című filmje — Lenin alakjának teljes, mindenoldalú ábrázolása a filmművészetben még megvalósításra vár.

— *Milyen utakat, lehetőségeket lát Karaganov elvtárs erre vonatkozóan?*

— Lenint eddig az ismert történelmi események sodrában ábrázolták, elhangzott beszédeit idézték fel a vásznon. Legjobb rendezőink azonban filmjeikben megpróbálják követni a lenini gondolatmenetet, s a jellem logikájából következtetni, kitalálni, hogyan viselkedhetett, mit gondolhatott olyan esetekben, amelyekről tények nem állnak rendelkezésre. Ezt tartom az egyik követhető útnak. A másik — talán legnagyobb — lehetőség a dokumentumfilm. Fradkin és Tyapkin *Utolsó oldalak* című dokumentumfilmjükben Lenin utolsó cikkeit, úgynevezett végrendeletét használták fel, így próbálva behatolni a lenini gondolat laboratóriumába. Itt a tények logikája, a dokumentumok analízise az uralkodó. A jellem vizsgálata cselekvés és gondolkodás közben, a történelmi események sodrában, s az ezt alátámasztó, kiteljesítő dokumentumok együtt — ez nagyszerű perspektíva! A harmadik lehetőség, amit a moszkvai Szovremennyik Színház *Bolsevikok* című előadásában próbáltak meg. A darab Leninről szól, anélkül, hogy alakját megjelenítenék a színpadon.

— *Karaganov elvtárs évek óta figyelemmel kíséri a mi filmművészetünk útját. A magyar film azzal szerzett elismerést a nemzetközi filméletben, hogy a nemzeti múlt és a mai társadalom legégetőbb, megválaszolatlan kérdéseire irányította a figyelmet, kereste — és nem egy filmben találta meg — a választ. Hogyan látja Karaganov elvtárs ezt a problémát a legutóbbi időszakban jelentkezett új rendezőnemzedék filmjeinek tükrében?*

— Az utóbbi évek kiemelkedő magyar filmjeinek közös tulajdonsága, hogy — szóljanak akár múlttól, akár

jelenről — mindegyikük az emberi élet bonyolult problémáihoz közelít. A *Szegénylegények* vagy a *Hídeg napok* alkotója akkor is kimondja az igazságot, ha az keserű. Mind a már középsőnek számító, mind a legfiatalabb nemzedék rendkívül rokonzenves vonása, hogy hőseik keresik önmagukat, helyüket a társadalomban. Ilyen az *Apa* is — nagyon tetszik nekem ez a film. A legfrissebb magyar filmtermést nem ismerem teljesen, de a látott filmek alapján az a benyomásom, hogy ezek az alkotók kicsit eltávolodtak a legégetőbb társadalmi problémáktól. Rendkívül érdekes területeket fedeznek fel, de talán perifériálisabb az érdeklődésük; nem a legfontosabb-ról beszélnek. Azt hiszem, e tekintetben az utóbbi év kevesebbet adott ahhoz képest, amit a magyar film-től várhatunk. Pedig Nyugaton ma egyre több politikai film készül. Zavattini, az olasz neorealizmus egyik klasszikusa elmondta nekem, hogy munkásokról készít kisfilmeket cinéma véréte módszerrel. Alain Resnais pedig a vietnai háborúról készül filmet forgatni.

— *Milyen helyet foglal el a társadalmi problematika a mai szovjet filmművészetben?*

— Sajnos kevés olyan filmünk van, mint a *Kortársaink*. De a társadalmi problematikával foglalkozó filmek közül kiemelném Geraszimov most elkészült alkotását, a címe: *A tónál*. A film hősei a mai civilizáció globális problémáira keresik a választ, — a szocialista megoldást. A *Kortársaink* rendezője, Julij Rajzman is mai témán dolgozik: filmjében a hazug forradalmisággal veszi fel a harcot.

— A filmművészetnek az a feladata — mondja befejezésül Alekszandr Karaganov —, hogy ne perifériális problémákat tárgyaljon, hanem olyanokat, melyek foglalkoztatják az embereket, melyek aktuálisak. A csupán felületes szórakozást nyújtó filmek nem vívják ki az igényes néző tiszteletét a filmművészet iránt.

B. VARGA ZSUZSA